

GYÖNGYÖM, VIRÁGOM (IV.)

(Regényrészlet)

BRASNYÓ ISTVÁN

Kissé vaskosnak mondható gráciával ugyan, de mozdulataiban mégis némi kételkedéssel, hitetlenkedéssel most megelevenedik a sötét szobasarokba állított karszékekben terpeszkedő vagy kallódó fekete batyu, akihez eddig Krause a szavait intézte vagy igyekezett intézni, és elnyűtt, sallangosra taposott szobapapucsában, beesett, szintelen öreg szemét szakadatlanul vendége arcára függesztve, oda-csozog vagy -vonszolódik a levegőn keresztül a lámpa fényköre alá; arckifejezése e vonatott mozgás teljes tartama alatt olyan marad, mintha nemcsak hogy valami sértőt szándékozna Krause képébe dörgölni, hanem ettől jóval többre és nagyobb gorombaságra óhajtana vetemedni, mondjuk, egy lajhár mozdulatával arcul csapni, vagy egyenesen szemem köpni, s Krause nyomban meg is érzi ezt a kiszámíthatatlan feszültséget, amelyet az enyhénél alig erősebb, a kinti léghuzattól az ablakon át besodort istállószag lebbent feléje, úgyhogy határozottan kihúzza magát, akárha a felettese előtt állna, s valami kihágással kapcsolatosan kellene büntetést elszenvednie — ám e rövid hangulatot végül csupán valami valk tapogatózás követi, már-már szinte reménytelen, s ez pedig két, csörszerűen csipentésre formálódó, reszketeg és hosszú körmű ujj révén a jóformán tülkörfényesre zsírozódott mellény zsebe felé irányul, ahol a beszélgetőpartner lapos, nikkelfedelű zsebóráját tartja, tehát nyilvánvalóan az idő állása érdekelné a már rég ólmossá vált estében: sokára elő is kerül az óra, csupa római számmal a cifferblattján, amelynek zománcát a hajszálnyinál is vékonyabb repedések úgyszólván morszákra szabdalják, felemésztették, s ezzel önmaguk számára is teljesen fölöslegessé váltak, mondhatni, halandóvá, értelmetlenné, megunttá, egyszerűen egy olyan óra vitathatatlan elemévé, amely a maga szerkezete által feltételezett időn kívül nem hajlandó többé elismerni a Föld pályájának és forgásának reális állását, s Krausénak

egy pillanatra szintén magáévá kell tennie e valk hipotézist, alkalmazkodnia kell hozzá, ha véglegesen talán nem is hajlandó elfogadni.

Az alatt a bőséges időtartam alatt, amíg az üregébe visszahullott, a savószíntől már félig kioltott és a szemgolyó domborulatát áttetszően kirajzoló szemhéjú pillantás erőlködve igyekszik megállapítani, illetve a számokhoz viszonyítani a két acélkék mutató által bezárt szöveget, mint valami edénnyel, akként fogva fel közben a mennyezeti lámpa fényét, s ahogy a remegő kéz egy pillanatra megállapodik a világítástól befűjt semmiben vagy semmi felett, egyszeriben soha vissza nem térő alkalom nyílik most belepillantani: a számlap felső részén didergő halványvörös rózsabimbók között kissé kancsalító tekintetű, szőke lányarc mosolyodik el, hatol át az üvegen, bár annyira jellegtelenül, tömegcikkszerűen, akár a rég feledésbe merült szóbeszéd, amelyet az agykéreg már rég lebomlasztott, lecsiszolt a tulajdon felszínéről, kivetett magából, nyom nélkül eltüntetett, s most egyszeriben itt van, alakot öltve tör elő, ömlik ki a térbe, attól függetlenül, hogy mit sem lehet vele kezdeni, mert emlékekre nem vonatkoztatható, talán feltűzött kontyának még mindig aranyló árnyéka sejtethetne csupán valamit egy rég elveszett irattal vagy levéllel kapcsolatosan*, amely egy szalaggal (eredeti színe már jóval korábban, mondjuk, nyolcvan vagy száz évvel ezelőtt is megállapíthatatlan lett volna) átkötött paksamétából kallódott el nem gyanús, hanem érthetetlen körülmények között. Jelenleg tehát ezeket a körülményeket véve fontolóra vagy taglalva belül, legbelül, persze, csupán gondolatban, hogy még ajka mozgása se árulhassa el az embert, a lassú elszakadás, távolodás, esetleg a jelenetből való váratlan kilépés ötlete, sőt már-már eszméje kezd csábítani, bár még messze az elhatározás, a hirtelen döntés, amelyet a legkevésbé sem lehetne nem most, hanem egyáltalán megindokolni, értelmesen, világosan és következetesen áttekinteni, felmérni, esetleg körülírni vagy megfogalmazni — ez utóbbit azért nem, mert szerencsétlenül nagy szerep jut benne a papírnak, a képzeletnek, ezenkívül a kéznek, amely annyi durvaságra képes, tehát eszköz anélkül, hogy köze lenne a szellemhez, túlságosan is nyugtalan és tevékeny, buzgó kisegítő, és mindahányszor — alapvető adottság híján — képtelen felismerni a lényegét, amelyből származik vagy esetleg eredhetne; mindössze egy selymes, összegömbölyödő ólomkép, bizonytalan élmény, korábról, jóval korábról, mint a

* Szvorényi Julianna (1789—1846)

törzskar látványa, sőt valamiképpen jelenlétével történt kiszolgálása ugyanebben a helyiségben, úgyhogy ez a viaszcseppnél nem nagyobb, átsugárzó, szalmaszínű mosoly sokkalkta régebbi keletűnek mondható a sárga és zöld gyűrűkkel telikarikázott, különféle tinták lilájával és pirosával bevonalkázott vagy lendületesen felvázolt hadállásoktól tarkázott ténkép jelzéseinél, a pár betűből álló megjegyzéseknél, amelyek éppúgy vonatkozhatnak csapattestekre vagy -kiegészítésekre, mint felszámolt ütegekre, elfoglalt magaslatokra, esetleg tervezett rohamra, amelyre csupán ez a néhány kézvonásnyi fenntartás adhatna magyarázatot. Egy-egy kardbojt vagy nyirkos köpenyszárny a minduntalanul tartó véleményezés hevében több helyütt széjjelmaszatolta, messzire vetülő árnyékkal sápasztotta meg a rajzolatok szeszélyes sávjait, amíg a sarokban az értetlenképpen bámészkodó és ácsorgó hozzá nem szoktatta fülét az ismeretlen idiómához, a hosszas vita pedig annyira elzsongította eközben, hogy a legszívesebben, csizmás lábát maga alá húzva, letelepedett volna a szoba sarkában, hogy kényelmesebb testhelyzetben várja ki a végét e mind hevesebbé váló szóváltásnak vagy licitálásnak — ám mégsem volt benne annyi bátorság, csak csöndben verejtékezett tovább a szellős levegőjű, szegényes vidéki szalonban, még a hátát sem merte nekivetni a falnak, csupán a szőnyeg mintázatát próbálgatta fejből felidézni, ám valamennyi kísérlete csődöt mondott, mert akárhányszor ellenőrizte magát, mindig fortélyos eltolódásokat volt kénytelen tapasztalni, mintha a minták és a színek megállás nélkül változtatták volna a helyüket, tovavonultak, átcsoportosultak, csupán az asztal állt továbbra is tömören és kimozdíthatatlanul vaskos, csigavonalúra faragott reneszánsz lábain. Ahogy pedig az óra fedele a következő pillanatban bekattan, az emlékezet is egyszerre meghátrál vagy elerőtlenedik a mind fokozottabbá váló fényszítálásban, s a helyszín visszarendeződése is pusztán egyetlen sodorintása valamiféle örvénynek, mintha az ácsorgót volna szándékában szembeállítani egy pillanatra önmagával, ha ennek bármi értelme is lenne, mert sokkalkta inkább az iménti futó mosoly után vágyakozik, annak tartalmát kutatná, ha beszélgetőtársa, megcsörrenő láncú óráját újból elmerítve zsebében, könyörgő, bágyadt, elvásott hangján váratlanul meg nem szólalna:

— Nyolc múltatott már; ideje lesz reggelig betenni az ablakot...

Valaki mintha a még mindig megrökönyödő arckifejezéssel a *semmi* fölé hajoló Krause vállát érintené; inkább simítás ez, óva-

tos mozdulat, ahogyan behomorított tenyerének párnái között a markában felgyülemlett meleget szeretné átvenni rá, kabátja szövétén keresztül beleitatni bőrébe, s hogy eközben egy szemernyi kárba ne vesszen... Ugyanaz a jelenet: a kivonuló törzskar, az ajtószárnyak előtt a nyársat nyelt, állig begombolkozott, feszes testtartással bóbiskoló ordonáncok, arcukon inkább az árnyék a több, mintsem a fény, s az ajtószárny csukódása után hirtelen megátalkodottá válik idebenn a csönd, a festett mennyezetről zuhan le a sárdarabokkal teliszórt szőnyegre, amelynek indái mintha még most is jobbra-balra tekeregnének, és az egyik sarokban, szemben az ablakkal, *ugyanaz* az arckép, hanyagul a falnak támasztva, úgyhogy a széles, aranyozott faragványú, ovális képkeret félrebillent, s ettől a portré is elbizonytalanodott, kimozdult tengelyéből: tallán valaki magával szerette volna vinni még napokkal előbb vagy nemrég, de — miután leakasztotta a falról — terjedelmétől, netán súlyától meghöklkenve tanácsosabbnak látta megválni tőle, vagy az értéken kezdett kételkedni, esetleg más jutott eszébe, és a képet ideiglenesen itt hagyta, s idővel teljesen megfeledkezett róla, és most csupán a gondolatai motoszkálhatnak körötte messzi földön, amerre jár. Az ablaktáblák ugyanúgy csikordulnak meg a sarkukon, a kilincs nyelve is ugyanúgy ugrik be a vajatába, mintha nem is telt volna el semennyi idő, semmiféle történelemszerű cezúra sem mutatkozott volna a kétféle portré mosolya között, s most ugyanazzal az érintéssel a vállán indulhatna ő maga is körülnézni teste éjszakájában, tévelyegve azon az udvarnyi térségen a behatolt tövű rózsafák és a köztük hosszú karón kidülledt szemekként meredező színes üveggömbök között, cafatokká foszló idillben, nem figyelve a sáros avar alatt lappangó veszélyekre, földből kiütkező görcsös gyökerekre, a leszakadt hinta kötelére, amelybe belegabalyodva teljes hosszában belezuhanna a mocskokba, amelyet ő maga tenmel, ont magából szakadatlan, tehát személyes belső bomlási terméke, de mégis túl azon a határon, amit kizárólag a sajátjának mondhat, mert képzeletének serkentője mégis máshonnan ered, ez meghatározatlan lényege, tartása, egyszóval viszonya a világgal, s ennek lohol szakadatlanul a nyomában, akár a vizsla, ha szagot fog, csatalkosan üget a derengő ég alatt mindegyre feltámadó szélfúvásban, csakhogy el hazulról vagy hazafelé-e?... Ugyhogy most újra kívül, akár egy hideg párával elárasztott, magas boltozatú alagútban, és a legcsekélyebb kilátása vagy reménye sem lehet arra, hogy bárkivel is találkozhatna, csupán az iménti érintés pecsétjével, égető

boszorkányszögével, mint valami rangjelzéssel a vállán hatolhat előbbre és előbbre, mindinkább megkeveredve, összezavarodva, s miután mélyet sóhajt, és talán tágasabb térségre ér ki az elképzelt, esetleg valós, adott boltozat alól, mert megszűnik a hideg, szemcsés köd szítálása, s talpa alatt is szárazabb, ritkás, éles szálú fűvel benőtt talajt érez, ezenkívül a magasban néhány, ábrájából kiszakított, azonosíthatatlan csillag is előtűnik, és egyszerre csupán a hallgatás az, amiben meg tud merülni: most zavartalanul megkísérelheti felidézni vagy alaposabban emlékezetébe vésni azt a meleg, szinte átforrósodott tenyerét, amelyben valószínűleg számára hallmozták fel, gyűjtötték össze huzamosabb ideje már a melegséget, egy lélegzet minden hevét, gyöngéd és túlzott kisugárzását, ám környezetét lehetetlen hozzá idomítani, még az sem állapítható meg, hogy keze melyik ujján lehet gyűrű, s annak a köve milyen színben törné meg az itteni bágyadt csillagfényt, mert csupán a forró tapintású lenyomatot hagyta maga után, s kevés idő múlva az is el fog enyészni, egy újabb hosszú és érzékkellhetetlen időre, talán egy korszakra, amelyre már eleve csak szorongással lehet gondolni — tartalmatlanságára talán? vagy arra a fojtogató távolságra, amely mint a végtelenül tartó szomjazás, egy pillanatra sem engedi, hogy megfélekedzenek róla? Csupa kétegyekkel ezen az úton, amely aligha mondható eltervezettnek, szándékosnak, inkább az elragadtatástól kényszerítve, amely majd termést bont valahol, s miközben szemét, visszatérő pillantását ismét a partnerére emeli és kihúzza magát, kabátja alját pedig megráncigálja, hogy megfeszüljön rajta, csak ekkor látja, hogy a szék kopott mintás és szennyeződésektől árnyalt huzata mintha tiókokat tárna fel, fátyolszerű fényt lengetne ugyanabba a szobasarokba, ahová valaha azt az arcképet támasztották, s ekkora, ennyi idő után nyilvánvalóan nyomtalanul eltűnt, akár a néma beszélgetőtárs a lassan felébredő harangzúgásra, amely teljesen céltalanul törí, fészegeti az este pikikelyeit, a jeget, a hideget a levegőről és a bőrrel, amikor már nincs kihez szólani, mert elenyészik a némaság mindenfajta kihívása, és értelmetlenné tűnik meglepődve vagy csupán meghökkenést színlelve továbbra is fülelni rá.

Igy, félálomban, előrebukva, már nem mondom a szavakat, csak a hamis beszéd ritmusát követi bólogatásom valami irreális síkban; kéréses, töredezett bőrű tenyeremet az asztal lapjára simítom vagy feszítem, mintha meg szeretnék kapaszkodni benne, a zsíros desz-

kalap azonban minduntalan tovacsúszik, szennyezettségét borostás arcbőrömmel érzem, orromba az avatag zsiradék émelyítő szaga csap, nyelvem, ha kilógna a számból, talán az ízét is megérezné, de így csak ez a zsolozsmázás, amely betölti a terjedelmes kőlapokkal borított padlójú termet, az ebédlőt, ahonnan az ablakok színes üveglapja talán már a kinti hó színét veri vissza vagy egy régebbi, idillikus táj látképét, amely bizonyára annyira előnytelenül változott meg azóta, amikor utoljára láthattuk, hogy egyszeriben szinte lehetetlen volna felismerni, ráhalmozni az emlékezetben megőrzött lokációkat, amennyiben a hegyvonulatok görbéit még követni tudná a szem; odakinn az idő még nem közelíthette meg az alkonyat óráját, az égbolt mégis eléggé komor és borongós lehet, a levegő azonban mindemellett enyhe: a hóval határos napok bizonytalan szürkesége önti el az épületek falát és a tetők cikkcakkos csúcsait, amelyekről a nap folyamán hirtelen olvadni kezdett a hó, de cserepeik pirosa nem mondható élénknek, hanem inkább kormos, akár az olvadt vér színe, és a földön is megszemszédik a hó kérgé, az út pedig csupa latyak — mintha végtelen vonulások zajlottak volna az utóbbi napok vagy éjszakák folyamán, sötét menetoszlopok haladtak volna tapogatózva az éjszaka bensőségei felé elfojtott lónyeresítéstől, visszafogott káromkodásoktól kísérve, majd rövid pihenőt tartva az éjjél elképzelt, láthatatlanul delelő csillaga alatt: idebenn azonban csak a fásult álmatlanság, amelyhez a távoli dobajok sehogyan sem érnek el, aligha élénkíthetnek fel, csak az ablak alatt csapdosó akáccserjék tüskéi sértik véresre a levegőn keresztül az ember bőrét, hogy a takarót lerántva magáról már üvöltene, ha volna hozzá bátorsága ebben a készülődő derengésben vagy netán ereje, mert már a havat érzi csontjaiban, ezt az utolsó, vele azonos árnyalatú, napfényverte, kicserzett poggyászt —, de hajnaltájt, amikor oszlani kezd a kőfülkék sötétje, s a szem megrendülten állapotodik meg a következő napszakon, amely mintha váratlanul, az előrelátás legcsekélyebb jele nélkül érné, ahogy minden csupa homályban áll, s egyszerre süvöltve elhúznak az első pihék az ablak előtt, s mint valami elszabadult áradat kezdik eltemetni a fekhelyet, hogy meglibben a takaró felhajtott csücske, ahol a levegőt szedi vagy az utolsó kortyokat nyeli ebből a hirtelen keletkezett és egyre töményebbre való közegből, egyszerre ideje lesz felébrednie vagy ráébrednie arra a másik világra, majd újra végigcsoszogni a kopott és csempe, helyenként megdőlt és földbe süllyedt,

asztalnyi kőlapokon, melyeknek fagyossága térdmagasságig kipárnázza a levegőt, s a meg-megbillenő ácsolt fapadon elfoglalnia helyét, szemben a boltíves bejárati ajtóval, amelynek udvarra nyíló, megvasalt szárnyán a deszkák rései közt nem világosság, hanem tejfehér fény sodródik be a hópihékkal, s mintha a levegő is hirtelen súlyosabbá válna idebenn, erre utal a lélegzet elnehezedeése, meg ahogy a kinti sugárzás nyomban odatapad az egyetlen kötömbből durván kifaragott küszöbre, arra a vízszintes felületre, ahol a véső nyoma a hosszú ideje tartó használattól egyre inkább elenyészik a szögezett fatalpak örökös csoszogása alatt — az udvari szárny lakói ugyanis, akikből mindig több kerül ki a kellesténél, örök időktől fogva erre felé közlekednek, napjában háromszor oda-vissza, pusmogva és morgolódva, de eléggé szigorú felügyelet alatt, pedig hálóhelyük nem is az alagsorban, hanem az emeleti részen van, tágas, nyáron messzire villózó ablaktáblák mögött, ahonnan megfigyelhetők a Hold változásai, miként az asszonyi természet személye. Vehetnénk ezt a dolgot az elejéről is. Atutazóban, valamikor (a paták dobaját most már csupán hosszúra nőtt, elhanyagolt körmeim ritmikus, sorozatos koppintgatásával tudom utánozni az asztal egyenetlen lapján), talán épp ezen a vidéken — azzal, hogy a jelenleg latyakos, illetve ekkorra már befűtt út teljesen száraz és járható, bizonyos tekintetben a hosszú, esőtlen ősz ígérete volt, a napok óta dühöngő keleti szél pedig még a port is lesodorta róla —, éjszaka, többedmagammal, megállni kényszerültünk, talán a beomlott falú régi temető felett, ahová innen, a sűrű, csenevész erdtől, hiába lombtalan, most sem lehet ellátni, valami szakadt szerszám vagy kilazult csapszeg miatt, s ahogy kiszálltunk a kocsiból, utunkat valamennyien a temető felé vettük, magas, ívelt tetejű, rossz megtartású mészkeő síroszlopok között lépdeltünk, s hogy holdvilág volt-e vagy talán fehér, fodros kézelőim derengték be a sötétet, ki sem emlékezhet már erre; hölgy útítársaink kart karba öltve haladtak előttünk, mialatt mi tenyerünkkel igyekeztünk kitapogatni a sírkövek feliratát, vajmi kevés eredménnyel, míg fentről, az omladozó kerítésen túlról odahallatszott a kocsisok fújtatása, szöszmötölésük zaja; a hölgyek egy pillanat alatt eltűntek szemünk elől, hogy mely irányban, egyikünk sem tudhatta, mert nemigen ügyelt rájuk, lekötött bennünket a saját szórakozásunk, s talán valami illetlen képzetek is motoszkálhattak a fejünkben, mind-egy, különben is éjszaka volt, amelyet most csupán mi népesít-

hettünk be e holt terepen, nyilvánvalóan akaratunk ellenére, amikor egyszerre a kocsisok kiáltozni kezdtek odafentről, hogy rendben van minden, máris indulhatunk: nyolc óránál aligha lehetett több, sőt még annyi sem volt. Valamelyikünk visszakiáltott nekik, hogy azonnal! vagy: türelem!, bár egyikük már fel is kapaszkodott a bakra, mi pedig vagy száz lépésnyire tőlük tovább várakoztunk a hölgyekre, akik ha fontolóra vesszük, jó ideje elszakadhattak tőlünk; a hantok között alig kivethető, lejtős, fűvel benőtt ösvények teknői vezettek minden irányba, melyeknek alján az elszáradt fűszálak lesimított hajként tapadtak a földhöz, szélirányban, s miután hiába kiáltoztunk, egymástól elszakadva valamennyien megindultunk lefelé egy-egy csapás hosszán, mert így láttunk legnagyobb esélyt arra, hogy rövid idő alatt beléjük botlunk valamely szélvédett helyen, ahol esetleg nem hallhatják kiáltozásunkat — ám azzal egyáltalán nem számoltunk, hogy esetleg ők is elszakadtak egymástól, az erős szél pedig épp ellenkező irányba sodorja hangjukat: csupán a kocsisok kiáltozása jutott el fülünkig még egy ideig valahonnan odafentről, de utóbb, úgy látszik, beletörődtek huzamosabb távollétünkbe, mi pedig teljesen szétszóródva és botladozva ereszkedtünk lefelé a lejtőn, amelynek aljában jómagam végül is egy lapályon kötöttem ki, egyedül és ismeretlen helyen, úgyhogy a legjobbnak láttam társaim keresésére indulni, hátha együttesen többet tehetnénk túl a pusztá próbálkozáson, ám hiába kerültem meg a domb karéját, egyikükre sem bukkantam rá, teljes kudarc volt ez számomra, de mielőtt elcsüggedhettem volna, váratlan fényt láttam gyúlni odafönn, szinte az ég közepének magasságában, amely valószínűleg nekem szólt, engem hívott, úgyhogy világolásától teljesen elvakítva, szinte felindulva, azonnal e jel irányba tartottam, arcomat a tövisék karcolásaitól eltakarva törtetem keresztül a sírok dombjain, köveket döntöttem ki utamban, bozótokon lábaltam keresztül, megtépázva, mintha eluralkodott volna rajtam a pánik — igen, visszafoghatatlan erővel tört ki rajtam a pánik, mintha különben sohasem tudnék elérni oda. Amikor pedig végre a lassan kihamvadó tűz közelébe jutottam, a szél már egészen más irányból fúj, nem az arcomba sodorta a füstöt és a hamut, hanem ki tudja, hová. És akkor megéreztem a vállamon azt a tapintást, egy izzó bélyegző enyhén fájdalmas nyomását, de a tűz mellől felpattanva nem láttam magam mögött senkit, s ijedtemben — talán az iménti riadalmam hatása alatt — hatalmasat kiáltottam, bár nem tudnám biztosra venni, hogy valóban a rémület váltotta-e ki belő-

lem, illetve préselte ki tüdőmből a levegőt oly erővel, hogy az csak egy irdatlan ordítás lehetett, vagy a fájdalom, amelytől halántékom majd széptrepedt, szememet pedig elöntötte a könny, s a következő pillanatban, immár vakon, belezuhantam a paráztsba.